

LITERKA

Informační zpravodaj Památníku písemnictví na Moravě   Březen-Duben / 2023

Milí čtenáři Literky,

asi nelze obejít fakt, že se na jaře letošního roku příprava našeho informačního zpravodaje dostala poněkud do úzkých. Naším pravidelným čtenářům a čtenářkám se velmi omlouváme za dlouhé týdny, po které o nás nebylo slyšet. Mělo to ale své důvody. Aniž bychom chtěli, aby to znělo jako výmluva, dělo se toho teď v Památníku tolik, že něco spadlo pod stůl, snad teď alespoň máme náležitě nabito, abychom Vás se vším stihli průběžně seznámit. Prozatím alespoň v kostce: otevřeli jsme dvě výstavy a na konec června chystáme další, tentokrát věnovanou Janu Blažejí Santinimu. Připravili jsme pořad pro stanici ČRo Vltava o Ludvíku Kunderovi, obdrželi jsme dvě nesmírně významné sbírkové akvizice: osobní fond marxistického filozofa a křesťanského teologa v jedné osobě (ano, jde to dohromady!) Vítězslava Gardavského a výtvarné dílo Petra Dillingera, čítající několik set grafik, kreseb a akvarelů, k závěru spěje další ročník literární soutěže Skrytá paměť Moravy a za duben jsme měli rekordní návštěvnost – Památník navštívilo přes 1400 návštěvníků. Snad nám pro tyto všechny výkony odpustíte to mlčení, kterého se Vám od nás dostávalo, a zachováte nám přízeň!

Vše dobré přeje

Jiří David

VERŠE MĚSÍCE

JE JEŠTĚ ZÁCHRANA NA HORIZONTU

Vítězslav Gardavský

Ti, kdož ji vidí –
neobyčejně čistě, ostře
jak obraz snu,
kreslený vlasem mizejícího anděla –
dovedou pro ni vzplát
pochodní autodafé.
Pro malověrné, pro zoufalé.
Tak se stává jedenkrát za 500 let,
že jen mrtví mohou jít
na špici živých

Zitřek (č. 5, 1969), věnováno Janu Palachovi

TŘI OTÁZKY PRO ELEONORU JEŘÁBKOVOU

Dlouhodobě se zabýváte dílem Marie von Ebner-Eschenbach, liší se hodnocení jejího odkazu v kontextu české a německé literatury?

Ano, liší. V kontextu české literatury je Marie von Ebner-Eschenbach u většiny čtenářů neznámá, německý čtenář ji zná většinou ze školy, z povinné četby, to je ovšem velmi zkreslený dojem, většina ji považuje za autorku příjemných a pohodových povídek o zvířátkách. Nutno však podotknout, že se pohled na její dílo pomalu mění. Především v Rakousku se v posledních letech začali literární vědci jejím dílem hlouběji zabývat a posléze znovu vydávat její knihy.

Připravujete český překlad deníků spisovatelky, můžete je blíže představit?

Pokud se podaří překlad deníků vydat, bude se jednat o výběr z deníků od počátku 60. let 19. století až do autorčiny smrti v roce 1916. Nejedná se pouze o záznam osobních prožitků, ale současně i dění v přírodě, ve městě a tehdejší společnosti. Zajímavé jsou též osobnosti tvořící okruh spisovatelčiných přátel, mezi kterými se setkáváme nejen s básníky a básničkami, ale i vědci, filozofy a lékaři.

Které její knihy byste čtenářům doporučila?

V dnešní uspěchané době jsou to samozřejmě aforismy. Pro čtenáře, kteří si libují ve vzpomínkách, bych doporučila knížku *Má dětská léta*, a pak jakoukoli její povídku či novelu *Obecní dítě*, *Mašlánovu ženu*, *Babičku*. Po přečtení těchto věcí se domnívám, že čtenáři sami začnou její dílo vyhledávat.

PhDr. Eleonora Jeřábková, Ph.D., se narodila 30. 3. 1957 v Brně. Svá studia na Filozofické fakultě UJEP Brno ukončila doktorskou prací na téma Heinrich Mann a výtvarné umění v literatuře. V pozdějších letech se zabývala kulturním životem rodiny Dubských a tvorbou spisovatelky Marie von Ebner-Eschenbach, což završila doktorskou prací na MU v Brně. Pracuje jako kurátorka v Oddělení dějin literatury MZM.

MARIE VON EBNER-ESCHENBACH (13. 9. 1830 ZDISLAVICE – 12. 3. 1916 VÍDEŇ)

Cesta Marie von Ebner-Eschenbach k literatuře jako životnímu poslání vedla od tajné záliby přes řadu neúspěchů a konfliktů až po oficiální uznání jejího díla, za něž byla v závěru života nominována na Nobelovu cenu za literaturu. Narodila se na zámku ve Zdislavicích u Kroměříže, po otci pocházela ze starého českého rodu Dubských z Třebomyslic. Její matka Marie von Vockel zemřela krátce po porodu, ovdovělý otec Franz Dubský se poté ještě dvakrát oženil. V rodině se mluvilo francouzsky, od svých

českých chův se naučila česky, ale jejím literárním jazykem se stala němčina. Nejbližší rodina její básnickou tvorbu rázně odmítla, u šlechtičny byla považována za nebezpečné marnění času. Pochopení pro své nadání našla až u své druhé nevlastní matky, Xaveriny Kolowrat-Krakowské, která jí věnovala celé Schillerovo literární dílo a předala její texty k posouzení Franzi Grillparzerovi. V roce 1848 se provdala za svého o patnáct let staršího bratrance Moritze von Ebner-Eschenbach. V roce 1856 manželé natrvalo přesídlili do Vídně, ale Marie se každý rok až do své smrti vracela do Zdislavic. K jejímu vídeňskému okruhu přátel patřila básnířka Josephina von Knorr, básnířka Betty Paoli, spisovatelka Ida von Fleischl-Marxow, pozdější korektorka díla Marie von Ebner-Eschenbach, spisovatel a filozof Hieronymus Lorm či spisovatel Ferdinand von Saar, korespondenci udržovala s řadou významných evropských osobností. Jako autorka historických a společenských dramát u kritiky neuspěla, prosadila se až jako autorka románů *Božena* (1876), *Das Gemeindekind* (*Obecní dítě*, 1887) či novely *Lotti, die Uhrmacherin* (*Lotka hodinářka*, 1889). Psala také kratší útvary jako bajky, podobenství, eseje, aforismy. Náměty čerpala především z důvěrně známého prostředí Moravy a Vídně, ve svých prózách zachytila jak šlechtu, tak osudy lidí na okraji společnosti, ať venkovské či městské. Její realistické prózy navazují na tradici rakouského osvícenství, vynikla zejména v psychologickém líčení postav a smyslem pro dramatičnost, vlastní jí byl také smysl pro humor a ironii. Do češtiny byla její díla překládána od počátku 20. století. V roce 1898 byla vyznamenána nejvyšším rakouským civilním řádem Čestným křížem za literaturu a umění, roku 1900 byla jako první žena promována čestnou doktorkou filozofie vídeňské univerzity, v roce 1900 a 1911 byla nominována na Nobelovu cenu za literaturu. Zemřela 12. března 1916 ve Vídni, pohřbena je v rodinné hrobce ve Zdislavicích. (ap)

KNIŽNÍ ZNAČKA PRO JANA SKÁCELA

V loňském roce, při příležitosti 100. výročí od narození, proběhly rozmanité vzpomínkové akce na básníka a prozaika Jana Skácela. Památník písemnictví na Moravě se také připojil k oslavě významného jubilea, a to v rámci Dne poezie či pořádáním výstavy Bílé ticho v galerii LíPa. V rámci akvizičních aktivit se podařilo získat a obohatit tak sbírkový fond o knižní značku vztahující se ke jménu literáta. Exlibris nese název *Poceta Janu Skácelovi*, jehož autorem je kreslíř a grafik Jaroslav Dajč.

Původní profesí pedagog se věnuje volné grafice a kresbě. Vytváří exlibris, ilustrace do bibliofilských tisků a portfolio. Námětově vychází z lidové moudrosti, dochází až k náboženským tradicím. Setkáváme se též s tvorbou inspirovanou antickým světem nebo s konkrétními historickými postavami. Je autorem převážně figurálních kompozic. Tematicky upřednostňuje sepětí člověka s přírodou, oproštění od moderního světa a chaosu, jednoduchost, pokoru a klid. Právě z tohoto vychází i zmiňovaný nově získaný sbírkový předmět. Exlibris zachycuje letícího ptáka nad postavou sedícího svlečeného básníka ve své pokoře a intimitě. Červené jablko v ruce odkazuje na biblické téma. Tento exemplář se do muzea dostal jako dar od sběratele exlibris Lud'ka Kříže, a doplní tak rozrůstající se sbírku exlibris. (mš)

FRANTIŠEK HRUBÍN V PAMÁTNÍKU

S tvorbou spisovatele, básníka a překladatele z francouzštiny Františka Hrubína (1910–1971) se od dubnových dní mohou návštěvníci seznámit na výstavě Básník obrazu – Max Švabinský a literární inspirace, a to převážně s poezií a ukázkou korespondence obou umělců. Oba pojil nejenom obdiv a láska k přírodě, nýbrž i přátelství. A právě grafické práce fauny a flory

zpodobněné malířem Maxem Švabinským vedly Františka Hrubína k vytvoření tří básnických sbírek – *Poledne* (1943), *Motýlí čas* (1953), *Pasáček a sluníčko* (1954). „*Jak prázdná hnízda vosí / spí bludní u svých cest, / les jako lůžko nosí / za nimi suchou klest...Kde jste, vy motýlí časy, kdy křídla zdál jsem se mít? / Dnes jiný člověk se hlásí, / hlouběji touží tu žít.*“ (ze sbírky *Motýlí čas*). Výstava Básník obrazu ovšem není jedinou hrubínovskou stopou v rajhradském Památníku. Četné doklady bychom našli také ve sbírkovém Literárním archivu – hledání nás v tomto případě přivede do fondu Ludvíka Kundery, který se podílel na překládání básní Františka Hrubína do němčiny a ve spolupráci se svými německými protějšky Franzem Fühmannem a Jürgenem Rennertem se angažoval také v německém vydání Hrubínových veršů, např. *Romance pro křídlovku*. Fond obsahuje Kunderovy přípravné (tzv. interlineární) překlady do němčiny a přirozeně též bohatou korespondenci. (jd,mš)

10 NEJ ANEB NEJBAREVNĚJŠÍ KNIHA

Jednou z oblíbených návštěvnických akcí poslední doby se staly komentované prohlídky historické benediktinské knihovny zaměřené na 10 NEJ, s nimiž Vás v následujícím seriálu seznámíme. První z nich bude kniha, kterou jsme vybrali jako nejbarevnější. Jedná se o *Atlas Novus*, který byl vydán roku 1728 v Antverpách.

Současně se jedná o ukázkou ze sbírky map a atlasů, jež tvoří nedílnou součást knihovny a pro Rajhrad ji v 19. století zakoupil od vídeňských Haugwitzů benediktin Beda Dudík. Atlas je tištěný latinsky a německy, vedle četných map obsahuje rovněž mapu hvězdné oblohy, panovnícké rodokmeny a to vůbec nejbarevnější, což jsou podrobné plány významných měst. Celá kniha je ručně kolorovaná, napříč svazkem jsou vynechány dvoustrany pro případ, že by se propila barva na rub listů, což se na mnoha místech skutečně stalo. Atlas má bohatý mědirytinový doprovod – najdeme zde četné alegorické postavy nebo veduty. Skutečnost, že se kartografie v minulosti vyvíjela nikoli jen z důvodů cestovatelských či obchodních, ale také vojenských, dokládá detailní popis válečné lodi a dalších válečných strojů, které jsou zařazeny na závěr knihy. Rajhradský exemplář atlasu si můžete celý prohlédnout online na adrese www.chartae-antiquae.cz. (nš,jd)

BIBLIOFILIE V NAŠICH KNIHOVNÁCH

S rozvojem strojové knižní produkce a s rozšířením brožované vazby se od konce 18. století zvyšovala produkce knih, z nichž se postupně stalo masově dostupné zboží. Tradiční knižní řemeslo upadalo. Již na počátku 19. století se však začali objevovat lidé, kteří se rozhodli tomuto trendu čelit. Na světě se objevily první bibliofilské spolky, jejichž smyslem bylo navrátit knize její původní tvář a kvalitní řemeslné či umělecké zpracování. Na výrobu knihy začali pohlížet jako na umělecké dílo. Nešlo jim pouze o obsah literárního díla, ale také o způsob zpracování, který spolu s obsahem knihy tvoří harmonickou estetickou jednotu. Řada těchto spolků funguje po celém světě dodnes, tímto případem je i Spolek českých bibliofilů, který byl činný již na počátku 20. století a se kterým Památník navázal spolupráci. V Knihovně Muzea Brněnska se totiž nachází hned několik desítek bibliofilů, avšak dosud jim nebyla věnována samostatná péče. V současné době se je proto snažíme identifikovat, náležitě označit a přeradit z obecné centrální knihovny do knihovny sbírkové. Následně bychom rádi přistoupili k vytvoření specializovaného soupisu bibliofilů, jenž by zpřístupnil kolekci našich unikátních tisků badatelům či jiným institucím pro studijní a výstavní účely. (nš)

**MARIE VON EBNER-ESCHENBACH,
SPISOVATELKA Z MORAVY**

Památník písemnictví na Moravě
si Vás dovoluje pozvat na přednášku.

13. 6. 2023 v 17 h

Přednášející:
PhDr. Eleonora Jeřábková, Ph.D.,
kurátorka v Oddělení dějin literatury
Moravského zemského muzea

Památník písemnictví na Moravě
Klášter 1, Rajhrad
www.muzeumbnenska.cz
f @

Muzeum Brněnska
Památník písemnictví na Moravě
si Vás dovolují pozvat na přednášku

Osudové ženy Maxe Švabinského

31. 5. 2023 v 16 hod.

Přednášející: **Mgr. Markéta Mercová, Ph.D.**,
historička a předsedkyně Švabinského kruhu
přátel výtvarného umění v Kroměříži.

Památník písemnictví na Moravě
Klášter 1, Rajhrad
www.muzeumbnenska.cz